

о. Юрій Мицик

ОДИН З ВЧИТЕЛІВ М.П. КОВАЛЬСЬКОГО (Г.Ю.ГЕРБІЛЬСЬКИЙ)

Стаття розкриває взаємини істориків – вчителя Г.Ю.Гербільського і учня М.П. Ковальського. На основі власних спогадів та епістолярної спадщини автор намагається простежити особливості співпраці двох вчених.

Ключові слова: Г.Ю.Гербільський, М.П.Ковальський, вчитель, учень, наукова співпраця, кандидатська дисертація, подружжя Гербільських, Львів, Київ, Дніпропетровськ.

Статья раскрывает взаимоотношения историков – учителя Г.Ю.Гербільского и ученика М.П. Кузнецного. На основе собственных воспоминаний и эпистолярного наследия автор пытается проследить особенности сотрудничества двух ученых.

Ключевые слова: Г.Ю.Гербільский, М.П.Ковальский, учитель, ученик, научное сотрудничество, кандидатская диссертация, супруги Гербільских, Львов, Киев, Днепропетровск.

The article deals with the relations of two historians: a teacher H.Y. Herbilskiy and his follower M.P.Kovalskiy. On the basis of his own remembrances and the epistolary heritage, the author tries to trace the peculiarities of collaboration of the two scientists.

Keywords: H.Y.Herbilskiy, M.P.Kovalskiy, teacher, follower, scientific collaboration, candidate dissertation, a married couple of Herbilskiy, Lviv, Kyiv, Dnipropetrovsk.

Як відомо, Микола Павлович Ковальський закінчив Львівський держуніверситет ім. І. Франка і саме там він зробив свої перші кроки як науковець. Навіть у той тяжкий час «альма-матер» Миколи Павловича вигідно відрізнялась від переважної більшості вузів СРСР. Тут працювала група спеціалістів ще дорадянського гарту, навіть серед присланих викладачів були солідні науковці. Микола Павлович з пошаною говорив, наприклад, про античника І.І. Вейцківського (до речі, уродженця Катеринослава-Дніпропетровська). Цікаво, що в різний час він називав мені прізвища істориків, які були його вчителями, керівниками його наукової праці. До їх числа він включав проф. Д.Л. Похилевича і його учня, тоді ще доцента, Я.П. Кіся,

доц. Г.І. Глядковську і проф. Г.Ю. Гербільського. Перші троє з якихось причин не могли бути офіційними керівниками його дипломної роботи, а в такій якості виступив саме Г.Ю. Гербільський. Сам Микола Павлович вказував, що вибір тем дипломної та кандидатської робіт було здійснено за рекомендацією Г.Ю. Гербільського [1], але офіційним керівником його кандидатської дисертації була Ганна Іванівна Глядковська.

Григорій (Герш) Юлійович Гербільський (14.12.1904 – 14.03.1991) походив з Катеринослава, де існувало кілька гілок розгалуженого роду Гербільських, який дав місту ряд медиків. Один з них зробив великий внесок у розвиток Дніпропетровського медичного інституту і навіть заповів своє серце інститутському музею. Його батько – гінеколог В. Гербільський ще у дореволюційний час був наставником відомого українського громадського діяча, який 70 (!) років прожив у еміграції архієпископа УАПЦ (С) Євгена Бачинського (1885 – 1978). Судячи з усього останній Григорій Юлійович закінчив у 1928 р. ДІНО (Дніпропетровський інститут народної освіти), у передвоєнний час працював кілька років у Дніпропетровському історичному музеї (у 1938 – 1940 р. він був заступником директора музею), потім був скерований на викладацьку роботу до Львівського університету. Працював у дитбудинку для іспанських дітей, разом з ним опинився в евакуації на Кубані, а потім у Саратові. Там же він працював в українському радіокомітеті. Після війни він повернувся до Києва, а потім за власною ініціативою переїхав разом із дружиною Зінаїдою Андріївною Володченко до Львова. Вона була археологом за фахом, працювала у Львівському історичному музеї. Кандидатську дисертацію («Петро Перший в Західній Україні») Г.Ю. захистив у Ленінградському університеті (1946), а докторську («Розвиток прогресивних ідей в Галичині у першій половині XIX ст.») – в Інституті слов'янознавства й балканістики АН СРСР (1966). Він є автором важливих праць з історії України XVII – XIX ст., брав участь у написанні відомих колективних робіт з історії Львова, також тритомній історії Польщі (1956). Одну зі своїх багатьох статей (Львів у боротьбі проти турецько-татарських та шведських загарбників. Зв'язки Львова з Росією у другій половині XVII і на початку XVIII ст. // Історія Львова: короткий нарис. – Львів, 1956. – С. 40-47) він написав у співавторстві з М.П. Ковальським. Навіть після виходу на пенсію Г.Ю. викладав у Львівському університеті і лише у 1979 р. припинив викладання [2].

Микола Павлович і його дружина Любов Кирилівна завжди з теплою згадували про подружжя Гербільських, відзначали їхню до-

брозичливість, інтелігентність, навіть якийсь аристократичний лоск. Микола Павлович не раз казав про вміння свого наукового керівника розумно і навіть педантично організувати свій режим праці й відпочинку, про те, що Г.Ю. разом з дружиною здійснював регулярні прогулянки на свіжому повітрі, часто ходили в театр тощо. «Мені так не вдається» – бідкався Микола Павлович, «постійні цейтноти...». Давучи мені (як і величезній масі своїх підопічних студентів!) книги з власної бібліотеки він інколи казав: «А ось Григорій Юлійович книг з особистої бібліотеки не давав, тому вони у нього ніколи не пропадали; він відсилав студентів до бібліотек, правда, допомагав їм туди записатися. Та Дніпропетровськ – не Львів, тут нема таких багатих книгозбірень і тому доводиться виручати молодь...». І хоч Микола Павлович вів записи виданих студентами книг і час від часу робив інвентаризацію, однак якихось книжок він інколи не дораховувався.

У 1974 р. я закінчив написання своєї кандидатської дисертації, присвяченої «Кройніці» Феодосія Софоновича. Тоді склалася малоприємна ситуація. Завідувач кафедри джерелознавства та історіографії В. Борщевський, який взагалі негативно ставився до україністики й інтригував проти Миколи Павловича, став чинити різні перепони на моєму шляху до захисту. Зокрема він відхилив пропозицію Миколи Павловича щодо провідної опонуючої організації і наполіг, щоб у такій якості виступив Інститут історії АН УРСР у Києві. Тоді був розпал «маланчуківщини», кілька кандидатських дисертацій, наприклад Г. Дем'яна, були в Інституті «зарубані» (Мені щоправда вдалося успішно пройти дану інстанцію). Але кандидатури опонентів (проф. Г.Ю. Гербільський та доц. Я.Д. Ісаєвич) були прийняті кафедрою без заперечень. Я обох учених знав лише заочно і був про них високої думки. Добре було й те, що вони жили у Львові, у котрому я давно мріяв побувати, до того ж мешкали на одній вулиці (Стрийській) та ще й у сусідніх будинках. Це давало значну економію часу і грошей (варто врахувати скруту, у якій я тоді жив, отримуючи невелику аспірантську стипендію).

Восени 1974 р. я вилетів до Львова (тоді аспірантам давали 50% знижку на авіаквиток, отже виходило дешевше, ніж їхати потягом!). Жив я у якомусь гуртожитку, куди мене примостив однокурсник Миколи Павловича і сусід Я.Д. Ісаєвича – проф. В.В. Грабовецький. Його син Богдан навіть припровадив мене туди. Саме тоді я вперше побував у помешканні Г. Ю. і познайомився з ним і його дружиною. Тоді я привіз дисертацію і проект автореферату, а через деякий час вдруге прибув до Львова, щоб забрати рукописи і обговорити кри-

тичні зауваження опонентів, яких щоправда виявилось небагато. Потім Г.Ю. прислав мені рецензію разом з листом (див. додаток № 1. Це був його вже другий лист до мене, а перший, як і деякі інші, на жаль, не зберігся). Г.Ю., щоб уникнути непотрібних інсинуацій, вказав мені на необхідність скоротити ту частину роботи, де йшлося про контакти Феодосія Софоновича, ігумена Свято-Михайлівського Золотоверхого монастиря у Києві, з королем Речі Посполитої Михайлом Вишневецьким, гетьманами, які виступили проти московського поневолення тощо.

Вже під час знайомства з подружжям Гербільських у мене склалися дуже позитивне про них враження. Вони виявили велику гостинність щодо мене, під час другого приїзду навіть запропонували мені заночувати у них, щоб не бити ноги у майже безнадійних пошуках готелю. Г.Ю. був точно таким, яким його описував Микола Павлович і яким я його бачив на фотографіях: середнього зросту, широкоплечий, дещо сутулуватий, на великому носі сиділи великі окуляри, погляд очей був пильний. Свої думки він викладав чітко й логічно, мав гарну дикцію, висловлювався дещо іронічно, любив пожартувати. Спілкувалося подружжя російською мовою, хоча українську знали добре. Г.Ю. абсолютно не пив алкогольних напоїв, навіть слабеньких! У нього був брат-близнюк, який помер начебто через серцевий напад, тому Г.Ю. особливо стежив за своїм здоров'ям. Не чув я від нього і жодного грубого слова, хоча він міг висловитися різко, як от на адресу львівського історика Гуменюка чи польського історика Яна Козіка (останній працював у Кракові, а мешкав у містечку Краківського воєводства).

У квартирі Гербільських у старому львівському будинку було чисто й затишно, було дуже багато книг, стояв і кольоровий (!) телевізор. Як я помітив, подружжя уважно стежило на політичними новинами, любило дивитися концерти, навіть футбольні матчі. Якраз передавали пісню на слова М. Добронравова і музику О. Пахмутової. «О, – зауважили Гербільські, – нова пісня подружжя!». «Та хіба вони одружені?» – здивувався я. «Та вони весь час разом, разом і пісні пишуть, от ми й вирішили їх «поженити» – пожартував Григорій Юлійович. Він підтримав мене у намірі займатися козацькою добою, відзначив, що й сам писав на ці теми, наприклад про Північну війну. Пізніше він схвально відгукувався про мої перші книги, звичайно дуже високо ставив талант Миколи Павловича як історика й педагога, підтримував його морально. Уже під час першої розмови він раптом запитав мене, яку мету я переслідую написанням дисертації. Я щиро від-

повів, що дуже люблю історію і хочу стати кваліфікованим дослідником. Г.Ю. тут же потеплішав. «Це дуже добре, що Ви не ставите матеріальне на перший план. Головне – любов до науки. А матеріальне і так додасться». Я вловив тут подібність поглядів Миколи Павловича і Григорія Юлійовича. Г.Ю. також багато розпитував мене про рідне місто, радів, що трапляється okazія побачити його знову. Він говорив мені про те, що не раз писав про минуле Дніпропетровська у дніпропетровських газетах довоєнного часу. І тепер його цікавили катеринославські кореспонденти О.І. Герцена, зокрема, невідомий мені тоді Баллін, один з творців «півківського клубу» у старому Катеринославі. Г.Ю. хотів знайти якісь дані щодо Балліна у ф. 1490 Дніпропетровського облдержархіву. Як я потім встановив, цього фонду у дніпропетровських архівосховищах не було, він очевидно загинув в роки війни. Г.Ю. у одному зі своїх листів висловив щирий жаль з цього приводу і сподівався, що можливо цей фонд вцілів, будучи переданим до Києва. Виконував я ще одне доручення Г.Ю.: відшукав метричні записи про його народження у зв'язку з чим і звернувся до відповідної служби, що містилася тоді на Привокзальній площі. Мені було навіть дано копію запису про його народження. Виявляється Григорія Юлійовича насправді звали Гершем (свого єврейського походження він не приховував), були вказані імена його батьків, точна дата народження. Між іншим, ми зійшлися у нашій спільній любові до Шолом-Алейхема. Варто було мені прочитувати початок його повісті «Хлопчик Мотл» (звісно, у російському перекладі): «Мне хорошо!», як тут же Г. Ю. із задоволенням підхопив: «Я – сирота!».

Хоча Зінаїда Андріївна не дуже хотіла пускати у далеку путь свого старого чоловіка, однак Г.Ю. був вірній даному слову. Я зустрів його на вокзалі і провів до готелю «Центральний», де він своєю галантністю буквально вразив адміністраторшу. Наступного дня (6.03.1975 р.) був захист. Вчена рада зустріла Г.Ю. дещо насторожено, але він зумів зразу викликати симпатію аудиторії. Для початку він передав присутнім привіт від львівських науковців, потім відрекомендувався земляком-дніпропетровцем, а найголовніше – блискуче виступив і зумів у розгорнутому відгуку яскраво вказати на наукові здобутки дисертанта. Дуже добре виступив і Я.Д. Ісаєвич. Після успішного захисту я запросив Миколу Павловича, обох опонентів і доцента Миколу Федоровича Карпенка, який виступив у якості неофіційного опонента, на вечерю. Тоді ВАК видав драконівські розпорядження відносно післязахисних бенкетів і ця вечеря у помешканні моєї тещі була майже конспіративною. Наступного дня Г.Ю. від'їхав поїздом

додому. Микола Павлович, я і здається аспірант Миколи Павловича Юрій Васильович Назаренко його провели. На згадку лишилися гарні фотографії, зроблені Миколою Павловичем, котрий завжди був великим аматором фотомистецтва. Г.Ю. потім не раз згадував свою останню подорож до Дніпропетровська, де він побачив рідні вулиці і зустрівся зі своїми давніми і новими (Г.К. Швидько і Ю.В. Назаренком – аспірантами Миколи Павловича) знайомими.

Наступного разу я побував у Львові у січні 1979 р. (на науковій конференції), влітку 1982 р. (коли возив студентів на архівно-музейну практику до Львова) і начебто ще раз на початку 80-х рр. (знову брав участь у конференції). Я не пропускав okazji побувати у гостинному помешканні на Стрийській. Г.Ю. дуже зацікавило моє 10-місячне наукове стажування у Польщі (1978 – 1979 навчальний рік). Він хотів навіть надрукувати там свої статті, але потім відмовився від свого наміру. До речі, тоді опублікуватися за кордоном було дуже тяжко, навіть лаконічна замітка мала дістати відповідний дозвіл з Москви, з Міністерства освіти СРСР. Наші розмови були вже щирішими. Я розповів Г.Ю. про польські новини. У Кракові тоді вже діяли нелегальні студентські організації, визривала «Солідарність», підірвали пам'ятник Леніну у Новій Гуті під Краковом, авторитет Першого секретаря ПОРП Едварда Герек танув на очах. Коли я сказав про це Г.Ю., котрий мав інформацію, м'яко кажучи, застарілу, він не повірив мені: «Після відставки Гомулки Герек є беззаперечним лідером, він має високий авторитет, позиції ПОРП у Польщі сильні». Я почав дискусію, але Г.Ю. стояв на своєму. Потім Микола Павлович сказав, що Г.Ю. помітив мої нестандартні для того часу погляди і якимось у розмові сказав про це моєму «шефу». Микола Павлович зауважив, що я непотрібно входжу у непотрібні дискусії, бо не всі люди такі порядні, як Г.Ю. Я це врахував. Хоча всього за рік у Польщі утворилася «Солідарність», Герек злетів з крісла, настав воєнний стан, а у 1989 р. комунізм у Польщі репнув як гнилий гарбуз... Микола Павлович і потім захищав Г.Ю. Коли один з відомих істориків уже в самостійній Україні написав про начебто негативну роль Гербільського у Львівському університеті сталінських часів, Микола Павлович відкинув цю версію, зауваживши: «Г.Ю. не був навіть членом партії!».

Зайшла мова і про Дмитра Івановича Яворницького. Г.Ю. не дуже хотів про це говорити. Виявилося, що Яворницький начебто сказав Гербільському на екзамені: «Навіщо ви, євреї, лізете в українську історію?» і це образило Г.Ю. Щоправда потім вони навіть листувалися між собою, збереглися й листи, але на ці теми Г.Ю. явно не хотів го-

ворити. Тут він згадав і проф. Володимира Грабовецького, який десь висловився про роль євреїв в історичному минулому України і його оцінка теж не сподобалася Г.Ю.

Григорій Юлійович і Зінаїда Андріївна знали безліч цікавих історій. Так, З.А. жваво розповіла як на довоєнних розкопках старого Києва вона знайшла кістяк киянина, який поліг з мечем у руках, борячи Київ від батиївських орд. І треба ж так статися, що якийсь її колега невдало стрибнув у розкоп і зламав цього меча. «Я його тоді трохи не вбила!» з запалом розповідала З.А. Потім мова зайшла про акад. Б. Рибакіна та проф. М. Каргера – дослідників київської старовини. Каргер мав в експедиції аж двох коханок з числа своїх м. н. с., причому тримав їх у голодному тілі, що ті навіть прийшли скаржитися начальству. Г.Ю. з посмішкою відзначив, що Каргер у перекладі з єврейської означає «скупий», отже таке прізвище потрапило за адресою. Рибакіна же навпаки, своїй коханці віддавав увесь пайок, взагалі був широкою натурою. Я згадав про свою археологічну практику в Ольвії, про те, що я був задіяний на розкопі римського часу під керівництвом Ріви Йонівни Ветштейн з Інституту археології. «Він знає Ріву!» – вигукнула З.А. Пішли цікаві спогади, зокрема один епізод я запам'ятав, можливо тому, що тут гумор був чорним. Ріва Йонівна була на кладовищі і принесла на могилу близької людини гарний букет квітів. У той же день була якась урочистість і їй друзі подарували квіти. З жахом вона побачила, що це ... той самий букет. Хтось поцупив квіти з могили і перепродав, а люди, не знаючи походження цих квітів, купили його й подарували пані Ріві... Запам'яталося мені й те, що у Г.Ю. стояв на полиці комплект «Большой Советской Энциклопедии». Я взяв перший том і вирішив почитати, що в часи Сталіна писали про Берію (після 1953 р. про цю одіозну постать ходили непевні чутки, дізнатися щось конкретніше було майже неможливо, у такому разі хотілося б знати хоч те, що офіційно писалося про нього за його життя). Але потрібної сторінки там не було. На моє запитання Г.Ю. відповів, що після арешту Берії вийшло у газеті «Правда» оголошення для читачів в «пропозицією» вирізати і знищити відповідну сторінку. «І Ви знищили?» не втримався я від не зовсім доречного питання. Г.Ю. подивився на мене як на якогось дивака і сухо відповів: «Так. Я це зробив і вчинив правильно. Такий був час». Г.Ю. звідкілясь знав тодішнього аспіранта Інституту історії АН УРСР В. Марочкіна, який писав про козацькі повстання першої чверті XVII ст. Він сказав, що Марочкін пише вірші й пісні, навіть отримує часом гонорари за них, але з дисертацією йде не все так добре і

попросив мене допомогти йому. Дійсно, через якийсь час я отримав листа від Марочкина, який просив мене надати йому знайдені мною в польських архівах матеріали щодо козацьких повстань, обіцяючи послатися на мене. На це я піти не міг при всій повазі до прохання Г.Ю. Мова ж йшла не про якийсь там факт чи документ, а про цілий пласт джерел, котрі я місяцями по крихтах розшукував в архівах. Врешті, київські аспіранти мали до диспозиції солідні архівосховища і були у куди вигіднішому становищі, ніж аспіранти з будь-якого іншого міста України за винятком можливо Львова.

Г.Ю. і З.А. весь час рвалися до Києва. Там жив їхній син і цілком природним було бажання провести останні роки життя поруч з рідним сином. Незважаючи на вік, вони були готові витримати всі пертурбації обміну. У 1986 р. вибухнув Чорнобиль, ціни на київські квартири різко впали. Скориставшись цим Гербільські врешті переїхали до столиці України. Тільки раз побував у їхній київській квартирі, але це вже сталося, якщо не помиляюсь по смерті Г.Ю. Ми час від часу обмінювалися листами, вітальними листівками, дуже часто передавали привіти через Миколу Павловича, який підтримував інтенсивніше листування зі своїм науковим керівником. У 1991 р. Григорія Юлійовича не стало... Я довідався про його смерть від Миколи Павловича, повернувшись з тривалого зарубіжного стажування. Тяжко стало на душі... Ще одна добра людина покинула цей світ... Зінаїда Андріївна ненадовго пережила свого чоловіка. На жаль, не живе нині і їхній син. А про долю онуків Григорія Юлійовича я нічого не знаю. Нині назріла потреба уважніше придивитися до наукового доробку проф. Г.Ю. Гербільського, творчі принципи якого були розвинуті Миколою Павловичем Ковальським.

Джерела та література

1. Н.П. Ковальський: о времени и о себе // Дніпропетровський історико-археографічний збірник. – Дніпропетровськ, 1997. – Вип. 1. – С. 23.

2. Стислі згадки про Г.Ю. Гербільського містяться у РЕІУ та у коментарях С.В. Абросимової до видання творчої спадщини Д.І. Яворницького. (Див.: Радянська енциклопедія історії України. – К., 1969. – Т. 1. – С. ; Епістолярна спадщина академіка Д.І. Яворницького. – Дніпропетровськ, 1997. – Вип. 1. – С.795-796.

№ 1

1975, січня 12.

«Дорогие Николай Павлович и Юрий Андреевич, посылаю рецензию, которую прошу рассмотреть с точки зрения моего предыдущего пись-

ма. Я должен был сказать относительно деления глав на разделы, но если в диссертации произвести соответствующие исправления – это сделать вполне возможно – то и мои замечания снимаются. Самое существенное замечание касается стр. 40. Посмотрите по этому поводу стр. 3, 15 рецензии. Вы увидите, что Выговского, Вишневецкого*, Загоровского, Чаплинского нужно удалить. У С[офоновича] были колебания, были может быть «дипломатические» ходы, но решает в конце концов его мнение, (относительно, например, Ю. Хмельницкого), выраженное в «Кройнике». Что бы там ни было, но никак нельзя сказать, что С[офонович] после смерти Б.Хмельницкого «поддерживал» предателей, полонофилов, шпионов. Вы сами считаете, что «колебания» (по Эйнгорну) 60 гг. сменились уверенностью в 70 гг. Решает «Кройника». Думаю, что я прав.

На стр. 125 Иван III назван царем. Насколько мне известно, первым царем был Иван IV. Если это так – нужно переписать. На стр. 15, мне кажется, вместо «слабо ощущается симпатия к России» лучше написать «такие вопросы, как общность происхождения братских народ не рассматриваются» (в летописях)). Для летописей это верно, но не для «Палинодии». Может быть стоит здесь сказать о «Палинодии»? об известной преемственности: Палинодия – Кройника? См. рецензию стр. 8.

Сообщите немедленно, по получении, Ваше мнение. Лучше всего позвоните, чтобы я не беспокоился.

Ваш *Гер[бильский]*.
12.І.[19]75.

* Привилеи на «маетности», мне кажется, не обяывали С[офоновича] выступать в пользу Вишневецкого. Речь идет о «маетностях» на Правобережье?»

№ 2

1975, березня 22.

«Дорогой Юра!

Н[иколай] П[авлович] сообщил, что Вы собираетесь выслать мне командировочное удостоверение. Зачем оно мне? * Чтобы получить 2 р. 50 коп. суточных? Это не нужно. Пусть днепропетровская бухгалтерия переведет мне деньги за билеты (они у Вас) и за выступление. И хватит. Как настроение? Напишите несколько слов. Привет всем Вашим!

22. ІІІ.[19]75 Ваш *Гер[бильский]*.

* Это морочное дело – отмечать прибытие, посылать еще раз командировку в Днепропетровск и проч.»

№ 3

1975, травня 12.

«Дорогой Юра, не могу поверить, что фонд 1490 погиб. Это было бы страшной потерей. Трудно предположить, что его передали в музей, хотя проверить следует. Может быть, поскольку, многие губернские фонды передавались в ЦГИА УССР, фонд 1490 в свое время (в конце 40, начало 50 гг.) был передан в Киев и там спокойно лежит. Все это пред-

положения, но в Днепр[опетровском] архиве об этом должны знать. Пожалуйста, спросите еще раз.

Это хорошо, что Вы работаете по истории Днепропетровска в феодальный период. Это приятно, но мне казалось, что в изданной истории основные вопросы освещены правильно, хоть и слишком кратко.

Юра, мне кажется, можно учесть при работе над историей Днепропетровска сочинения и публикации старых советских авторов 30-ых гг. XX ст., напр. Гербильского. Для этого нужно посмотреть «Зорю» и «Звезду» за 1934 – 1940 гг. и журнал «Штурм»*.

Спасибо за письмо. Не извиняйтесь за почерк. Ваше письмо читаю легко и с удовольствием. Прошу передать привет всем Вашим.

Ваш Г[ербильский]

12. V. [19]75.

P.S. Я спрашивал о деньгах не потому что не верил в финансовое могущество университета. Мне казалось, что чего-то не (...)*. Все получил, (даже больше, чем следовало). Спасибо.

* Если губернских фондов уже нет, следует привлечь и такие замечательные источники, как «Колокол» и «Современник». Шатров говорит об этом слишком мало».

№ 4

1975, жовтня 18.

«Дорогой Юра!

Большое спасибо за сборник. Вы правы, мне очень понравилась статья о Театре Европы. Приятно и потому что я сам ссылался однажды на это издание, хранящееся, как Вы отметили, в Научной библиотеке [Львовского] университета. Понравились мне все статьи Николая Павловича и его учеников, Ваших товарищей. Понравилась мне статья Николая Павловича об «Акте 1603 года». Прошу передать Николаю Павловичу мое одобрение по поводу его квалификации действий Радчука. Подобных «ученых» нужно ставить на место.

Я подумал о том, что хорошо бы написать критический обзор днепропетровских сборников за последние годы. Материал накопился большой и интересный. Вопрос: где такой обзор напечатать? Сообщите Ваше и Николая Павловича мнение по этому поводу. Послали ли Вы все сборники В.Т. Пашуто? Это, мне кажется, нужно сделать, вот кто мог бы дать обзор – Пашуто. Напечатают наверняка.

Печально, что в архиве нет фонда 1490. Хотелось бы знать точнее название фонда – это может установить по фондовой картотеке – и второе, прошу установить не передали ли этот фонд после войны в Киев. Узнайте, пожалуйста. Должны же сохраниться какие-то акты о погибшем или переданном в другие архивы материале.

А как же защита Ю.В. Назаренко? Ведь последний срок защиты на старом совете 12-14 ноября. Защищала ли А.К. Швыдько? Меня это интересует. Напишите.

Конечно, очень хотелось бы, товарищ отв[етственный] секретарь, повидаться с Вами во Львове и может быть, принять участие в редактировании будущего сборника, но все дело в руках отв[етственного] редактора, которого мы должны слушать.

Дорогой Юра, не беспокойтесь относительно утверждения. ВАК не спешит. Там накопилось много дел. Нужно ждать. Конечно, читать историю славян гораздо приятнее, чем первобытное общество вместе с США (!). С этим я Вас поздравляю.

Здоровье мое, выражаясь чеховским языком, относительно и при- близительно. Кое-как жить можно. Нагрузку выполняю.

Всем Вашим привет от меня и Зинаиды Андреевны. Вас и Николая Павловича крепко обнимаю.

Ваш *Г[ербильский]*.

18.X.[19]75».

№ 5

1978, вересня 2.

«Дорогой Юра!

Большое, большое спасибо за «Украинские летописи» [Прочитал] с большим удовольствием. Эта книга – Ваше тв[орческое] достижение. «Хронология» вещь нужная. Жаль, что есть недостатки типографского характера. В целом – хорошо.

Я, как Вы знаете, второй год на пенсии. Это не мешает мне работать. Кое-что напечатал. Очень хочу приехать в Киев, но трудно найти обмен.

Что у Вас на кафедрах, как работается? Напишите мне об этом. Николаю Павловичу прошу передать привет. Надеюсь, что у Вас в семье все хорошо. Жене прошу передать самые лучшие пожелания.

Обнимаю. Ваш *Герб[ильский]*

2.IX.[19]78».

№ 6

1978, жовтня 15.

«Дорогой Юра, большое спасибо за обстоятельное письмо о Вашей краковской жизни. Конечно, это большое счастье поработать польских архивах по близкой вам тематике. Юра, в диссертации Вы «открыли» Софоновича. Хорошо бы «открыть» достойного автора начала XVIII века (или нескольких). Вы знаете, я занимался немного Северной войной, познакомился с некоторыми повествовательными источниками (публикациями) на польском и в переводе на русский яз[ык]. Есть, наверное, в библиотеке Чарторыйских неопубликованные материалы по началу XVIII ст. Ю. Фельдман в своей работе «Wielka wojna północna: Polska» (кажется так называется) ссылается на некоторые материалы (в том числе – на «Дневник» Лоевской (?) вальной рады), которые, кажется, еще не опубликованы. Конечно, я не предлагаю Вам уйти в сторону от летописей и диариушов второй половины XVII – нач. XVIII в., но считаю, что взять на учет все малоизвестное следует.

Теперь небольшое поручение. Есть у меня две работы, которые могут представлять интерес для польского читателя: 1) Игнацы Любич Червинский (польский галицкий шляхетский публицист); 2) Зориан Доленга – Ходаковский в Галиции. Первая из них нигде не печаталась, вторая в качестве параграфа напечатана в книге «Розвиток прогресивних ідей в Галичині» Хотел бы знать, как отнесутся польские (краковские) журналы к публикации этих работ на польском языке, по каким журнальным каналам (имея в виду, что я пенсионер) эти статьи могут быть пересланы в Краков или Варшаву.

Пишите, дорогой Юра, буду отвечать аккуратно. Будут и поручения. Обнимаю Вас *Г.Гербил[ьский]*

15.X. [19]78.»

№ 7

1979, січня 26.

«Дорогой Юра, январь еще не кончился, я, поэтому хочу пожелать Вам всего самого лучшего в 1979 году. Ваше поздравление получил вовремя. Большое спасибо! Спасибо Вам за хлопоты. По всему видно, что печататься в Польше трудно. Ведь статьи-то у меня на русском яз[ыке], нужно переводить, получить разрешение и т. д. Придётся отказаться от этого. Другое дело, если бы польские товарищи очень хотели бы (в это я не очень верю) напечатать в «Studia...» в переводе главу о Ходаковском из книги моей «Розвиток прогресивних ідей в Галичині» (Львів, 1964, стр. 97-115)* – это было бы очень приятно. В этом случае я мог бы выслать и русский текст. Но, Юра, будем реалистами, отставим этот проект.

У меня особых новостей нет. Написал большую статью (рев[олюционные]. демократы). На здоровье свое стариковское не жалею, зная, что это ничего не даст и вряд ли интересно комунибудь.

Не забывайте, пишите.

Ваш *Герб[ильский]*.

26.I.[19]79.

* Эта книга имеется в Кракове».

№ 8

1980, лютого 27.

«Дорогой Юра!

Мне кажется, что я должен Вам сказать следующее: повестку на самовар или какое-либо иное уведомление мы не получили. Начинаем беспокоиться – не пропали ли посылки, как это теперь часто бывает. Напишите, пожалуйста, или позвоните*.

Я хочу попросить Вас выяснить в горсправке (или адресбюро) жива ли (если жили, то где живет) Мария Петровна Соловьёва-Дикова (первая фамилия её покойного мужа), рожд[ения] 1903 (или 1902) года.

Надеюсь, что Вы и все Ваши здоровы. Всем – привет!

Ваш *Гербиль[ский]*

27.II.[19]80».

Коментар:**№ 3**

«Штурм». Журнал під такою та іншою («Зоря») назвою видавався у Дніпропетровську до 1937 р. За свідченням дніпропетровського краєзнавця М.П. Чабана у цьому виданні і згаданих газетах є ряд краєзнавчих публікацій Г.Ю. Гербільського, в т.ч. про фортецю Кодак, козацькі часи.

«Шатров». М. Шатров (Штейн) (1908 – 1985(?)) – дніпропетровський краєзнавець, автор книги з історії Дніпропетровська «Город на трех холмах».

№ 4

«статья о Театре Европы». Йдеться про статтю: Ковальський Н.П., Мыцык Ю.А. Немецкое историческое сочинение «Theatrum Europaeum» об освободительном движении украинского народа в первой половине XVII века // Вопросы рабочего и национально-освободительного движения. – Днепропетровск, 1975. – Вып.2. – С.120-135.

«об «Акте 1603 года». Йдеться про статтю: Ковальський Н.П. Акт 1603 года раздела владений князей Острожских как исторический источник // Вопросы отечественной историографии и источниковедения. – Днепропетровск, 1975. – Вып.2. – С. 120-135.

«В.Т. Пашуто». Володимир Терентійович Пашуто – відомий історик, спеціаліст з історії Східної Європи доби феодалізму. Працював в Інституті історії АН СРСР. Микола Павлович і я були знайомі з ним, він схвально ставився до нашої наукової продукції.

«товарищ отв[етственный] секретар». Я був тоді відповідальним секретарем збірників наукових праць, що виходили на кафедрі загальної історії ДДУ. Микола Павлович планував якось увести Г.Ю. до складу редколегії збірників, що виходили на кафедрі джерелознавства та історіографії ДДУ, але цей план не був реалізований.

№ 5

«Украинские летописи». Йдеться про книгу: Мыцык Ю.А. Украинские летописи XVII века. – Днепропетровск, 1978.

«Хронология». Йдеться про методичний посібник, упорядкований Миколою Павловичем та мною: Методическая разработка к изучению хронологии. – Днепропетровск, 1978.

№ 6

«Ю.Фельдман в своей работе». Мається на увазі книга: Feldman J. «Polska w dobie wielkiej wojny północnej 1704 – 1709». – Kraków, 1925.